

Marinehistorisk Tidsskrift

APRIL 1969

2. ÅRGANG

NR. 2

INDKALDELSE TIL GENERALFORSAMLING INDE I BLADET

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT
april 1969 2. årg. nr. 2

udgives af
Marinehistorisk Selskab

ekspedition:
Lektor J. Barfod (sekretæren)
Ved Fortunen 10 A
2800 Lyngby - 87 22 54
girokonto: 6 73 50

redaktion:
Stud.mag. Hans Chr. Ejerg
Rektorparken 12,9 t.v.
2450 Kbh. SV.

udsendes
4 gange om året til medlem-
mer af Marinehistorisk
Selskab og Selskabet Fre-
gatten Jyllands Venner

eftertryk
af hele artikler, der brin-
ges i tidsskriftet, kan kun
finde sted efter aftale

forsiden
er tegnet af marinemaleren
Søren Brunoe specielt til
Marinehistorisk Tidsskrift
og forestiller artilleri-
skibet NIELS IUEL efter
ombygningen 1936.

DETTE NUMMER AF TIDSSKRIFTET

står ligesom det tidligere nr. i fre-
gatten JYLLANDS tegn. Om mødet, der
blev afholdt den 10. februar i Natio-
nalmuseets foredragssal, kan der læses
i det meget fyldige referat i nær-
værende nr. Selv om mødet stort set
fik en god pressedækning, har vi al-
ligevel ment, at et længere refe-
rat her ville være på sin plads.
Har pressedækningen været god om-
kring JYLLAND-mødet, så synes til
gengæld diskussionen efter mødet at
være stilnet lidt af. Det var vel ik-
ke meningen!

I bestræbelserne for at gøre Marine-
historisk Tidsskrift til et samlen-
de midtpunkt for alle, der beskæftig-
er sig med og holder af vor søvarns
historie har Marinehistorisk Sel-
skab indledt forhandlinger med sel-
skabet "Orlogsmuseets Venner" om en
ordning, hvorefter medlemmerne af
dette selskab på ligefod med medlem-
merne af Marinehistorisk Selskab og
"Fregatten Jyllands Venner" vil få
tilsendt Marinehistorisk Tidsskrift.

Endelig minder vi medlemmerne af Ma-
rinehistorisk Selskab om kontingent-
indbetalingen, der bedes foretaget
snarest.

M E D D E L E L S E R F R A

M A R I N E H I S T O R I S K S E L S K A B

Marinehistorisk Selskab indkalder hermed til ordinær general-
forsamling, tirsdag den 15. april 1969 kl. 19.30 i Søofficers-
foreningens lokaler, Overgaden over Vandet 62 B.

Efter generalforsamlingen vil selskabet afholde alm. medlems-
møde, hvor

Kommandørkaptajn R. Steen Steensen

vil fortælle

OM ALVERDENS VETERAN-KRIGSSKIBE

Kommandørkaptajnen vil ledsaget af lysbillede fortælle om nog-
le af de mange udrangerede krigsskibe, der ligger rundt om i
alverdens havne, og som enten bibeholdes af traditionsmæssige
eller museale hensyn. På baggrund af den seneste debat om fre-
gatten JYLLAND savner sikkert mange en oversigt over, hvorledes
man har grebet det samme problem an i udlandet.

Efter mødet vil der blive serveret 3. stk. smørrebrød + ol og
kaffe for 10 kr. Tilmelding til spisning må ske til sekretæren,
lektor Jørgen Barfod senest søndag den 13. april på 87 22 54.

 MEDDELELSER FRA SELSKABET "FREGATTEN JYLLANDS VENNER"

I tilslutning til referatet af mødet om fregatten JYLLAND i Nationalmuseet d. 10. februar 1969, der gengives nedenfor, udtaler bestyrelsen for Selskabet "Fregatten Jyllands Venner", at forløbet af dette møde kun kan tilskynde selskabet til - indenfor sine begrænsede muligheder - at fortsætte bestræbelserne for at holde fregatten intakt og levende.

I denne forbindelse oplyses, at der afholdes generalforsamling i selskabet

fredag den 11. april 1969, kl. 15.

i selskabets kontor, Brølløggerstræde 9,3, Kbh. K.

Bestyrelsen

DATALISTE OVER FREGATTEN "JYLLAND"s BEVARELSE

- 1908, 14.maj JYLLAND udgår af Flådens tal.
- 1912, aug. Godsejer E.Schou køber fregatten
- 1914, 9.maj 50-årsdagen for slaget ved Helgoland fejres på JYLLAND, opankret ud for Juelsminde.
- 1925 Staten køber fregatten af godsejer Schous arvinger.
- 1926 "Komitéen til Fregatten JYLLANDs Bevarelse" dannes.
- 1930 Fregattens hovedreparation afsluttes.
- 1934, 13.juni Ved ministeriel skrivelse påtager staten sig fregattens vedligeholdelse frem til 1980.
- 1936 Støtteselskabet "Fregatten Jyllands Venner" dannes.
- 1938-40 JYLLAND rigges med master og "stående gods" efter de originale tegninger.
- 1952 "Fællesudvalget til fregatten Jyllands Bevarelse" dannes.
- 1958 Afholdelse af landslotteri til fordel for fregatten JYLLAND.
- 1960, 9.maj "mærkedag" til støtte for fregatten.
- 1960 21-22. september
Fregatten JYLLAND bugseres fra København til Ebeltoft.
- 1969, 10.febr. Afholdelse af diskussionsmøde ang. fregattens fremtid og nuværende tilstand i Nationalmuseets foredragssal.

REFERAT FRA MØDET OM FREGATTEN "JYLLAND"

Den 10. februar blev det annoncerede møde om fregatten JYLLAND afholdt i Nationalmuseets foredragssal. Mødet, der var arrangeret af Nationalmuseet i samarbejde med Foreningen til Gamle Skibes Bevarelse, Selskabet "Fregatten Jyllands Venner" og Marinehistorisk Selskab, blev glædeligvis et stort tillobsstykke. Der var således mødt omkring 275 interesserede op for dels at se fregatfilmen og dels hører paneldiskussionen.

Efter at rigsantikvaren, professor P.V.Glob havde budt velkommen vistest filmen om fregatten JYLLAND, der blev optaget i forbindelse med 100-årsdagen for slaget ved Helgoland. Derefter introducerede ingeniør A.Stoltze fra Foreningen til Gamle Skibes Bevarelse paneldiskussionen, og efter at have udtrykt håbet om en fordomsfri diskussion om fregatten gavede han ordet til panelets ordstyrer stud.mag. Hans Christian Bjerg fra Marinehistorisk Selskab. Denne introducerede derefter panelets deltagere (der henvises her til forrige nr. af Marinehistorisk Tidsskrift). Nedenfor skal gengives uddrag af panel-deltagernes udtalelser i den 1. runde.

P.V.Glob: Det er hændt, at en provokation har bragt tingene på rette plads. Derfor takker jeg Crumlin-Pedersen, fordi han har rejst spørgsmålet om fregatten JYLLANDs bevarelse ved en provokation, idet jeg straks tilføjer, at provokation i vore dage for mange er en hædersbetegnelse. At jeg går ind for JYLLANDs bevaring er en selvfølge, da dette falder ind under den opgave, jeg har påtaget mig som rigsantikvar. Fregatten JYLLAND er et monument, et af de fornemste vi har om den tid, da flåden var vor ære og magt. I sig selv et træbygningsværk, hvis lige ikke findes herhjemme. Det sidste magtfulde monument over vor ældgamle træbygningskultur. ... Eftertiden vil domme os hårdt, hvis vi ikke gør en indsats for at bevare fregatten JYLLAND for fremtiden. Og den kan bevares og genskabes, men det må gøres grundigt fra kolen og til overste mastetop.

Mogens Lichtenberg (kom bl.a. ind på fregattens historie og de ældgamle håndværkertraditioner skibet repræsenterer og fortsatte derefter) Behandlingen af fregatten i årene på Flå-

dens Leje var ikke blid. Den blev simpelthen forsomt. Den blev hverken malet eller omkalfatret. År efter år lå vinterens og forårets sne og sivede ned igennem overste dæk. Derfor er dækene - og navnlig det overste - fregattens svageste punkt. Hvad skroget derimod angår, er sagen anderledes. Det vældige tommer holder skibet sammen og vandet ude. Der er naturligvis spanter og bjælker, hvis sammenhængskraft er svækket på gr. af svampeangreb - men videre udbredelse af disse svampe er standset og skroget tager ikke mere vand ind end et forholdsvis nyt skib. Det første mål, som nu bør sættes er, at gøre overste dæk istand. Det er denne reparation, som skal holde fugtigheden ude. Det vil koste i arbejds løn ca. 350.000 kr. om året i en ti-årig periode. Det nødvendige egetræ ligger på skibsværftet ved siden af fregatten og venter på at blive udnyttet. Undermasterne ligger ligeledes og venter - overført ved et smukt og pietetsfuldt samarbejde mellem marinen og ingeniørtropperne til Ebeltøft Havn - kunne dette samarbejde blive videreført, så taget kunne fjernes, og master til mærs-højde rejses, ville en væsentlig del af fregattens bevarelse være overstået. .... Giv dog fregatten en mulighed for at berette for vor tidsalder om et forunderligt bygningsværk, på hvis dæk brave danske søfolk har sat livet til i vove for landets forsvar - et bygningsværk, der endnu flyder ved egen kraft og fortæller om tider, hvor teknikken var ringere end idag - men menneskene ikke.

F.H.Kjølser: Når jeg skal vurdere fregattens nuværende tilstand må det desværre siges, at denne ikke er god, men på den anden side betydeligt bedre end tilfældet ville have været, dersom de sparsomme, privat indsamlede midler igennem årene ikke havde tilladt nodtørftige konserveringsarbejder, blandt andet i 1959 forsynet JYLLAND med et højst påkrævet, omend skæmmende trætæg. .. At jeg gennem årtier har arbejdet for fregattens bevarelse skyldes det forhold, at jeg anser JYLLAND for et enestående kulturhistorisk minde fra søfartens og sejlskibenes tusindårige periode, og samtidig en eksponent for denne epokes svanesang.... Hvad angår fregattens fremtid, mener jeg, at skibet bør vedligeholdes og genopbygges i takt med de midler, der forhåbentlig vil foreligge, så det efterhånden kan blive det historiske mindesmærke, som det fortjener for nulevende og kommende slægter. ... Det er selvfølgelig-

lig ikke hensigten at fregatten skal gores til en brugsgenstand eller erklæres "sødygtig" - ej heller at søge en eengangsbevilling på 5 eller 10 mill. kr. eller mere, som der har været skrevet om, selvom det kunne være ønskeligt. Mere realistisk ville det være at få en mindre årlig bevilling på et par hundrede tusinde kroner, som muliggør at et mindre hold af træskibsbyggere igennem årene kan arbejde ombord, således at fregatten efterhånden ved stigende entreindtægter selv kan bidrage mere og mere hertil. Fregatten tilhører stadig forsvarsministeriet og dermed nationen, og derfor er det folketinget, der nu må afgøre skibets skæbne ved at bestemme om disse i statsbudgettet meget små midler skal bevilges eller ej. ... En kunstig sænkning af JYLLAND idag vil blive en særdeles bekostelig affære for statskassen. Nej - giv så hellere pengene til en istandsættelse på længere sigt af fregatten JYLLAND, således at den en gang i fremtiden kan blive det værdige historiske minde, som en søfarende nation som Danmark med dets rige maritime traditioner fortjener - et enestående kulturhistorisk mindesmærke, der aldrig lader sig rekonstruere, hvis det een gang er tabt.

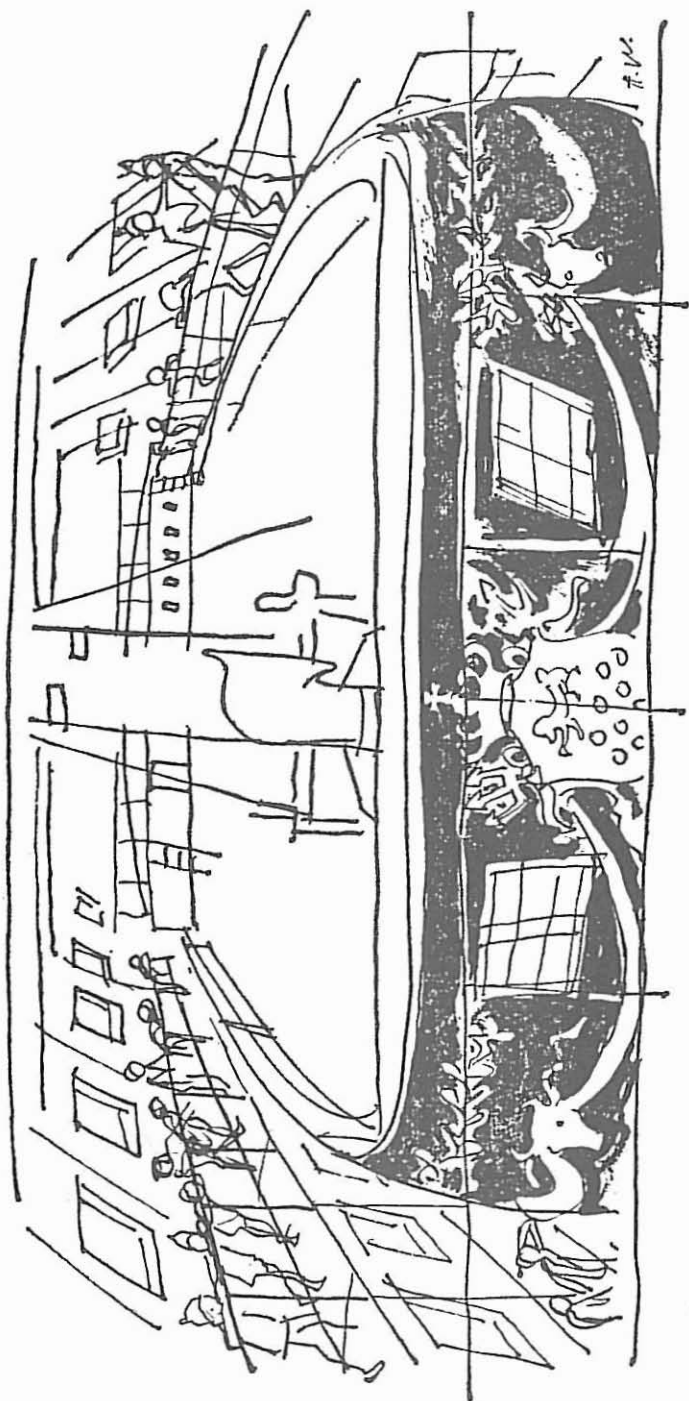
P.Moltesen (kom ind på svampeproblemet i forbindelse med fregattens øjeblikke tilstand og mulighederne for en bevarelse. En del tal fra den i forbindelse med fregatbetænkningen fra 1962 foretagne undersøgelse af skroget blev nævnt, således bl.a.):

Position i skib	Antal boringer	procent af boringer		
		uden svampeskader	M. styrkeforring. sv. skader	M. stærkt destrue. formuld.
Forstævn, kolsvin, maste- sporforstærkning, skrue- og rorstævn m.v.	34	18	26	56
Spanter, diagonaler og vægere i lasten	857	52	18	30
Dæksbjælker o. lasten bagbord	32	69	15	16
styrbord	32	47	16	37
Dæksbjælker o. banjerdæk bagbord	36	28	11	61
styrbord	31	32	16	52
Ialt	1.022	50	17	33

De tre kategorier, som prøverne er delt op i på skemaet skal i deres fulde ordlyd hedde:
 a. uden svampeskader, b. med styrkeforringende svampeskader og
 c. med stærkt destrueret, formuldet træ.

(P.Moltesen sagde afsluttende) Jeg har hidtil aldrig offentligt taget stilling til, om fregatten bør bevares eller ej, og jeg er fortsat neutral i spørgsmålet - ikke mindst fordi jeg ikke føler mig kompetent til at vurdere dens historiske værdi. Det jeg har gjort indsigelse imod er, at man fra flere sider har villet give offentligheden det indtryk, at fregatten i bund og grund var et sundt og stærkt skib, som for en beskednen sum kunne bringes i en stand, der svarede til fordums herlighed. I sidste ende koger problemstillingen vel ned til et valg mellem at ofre de mindst 15 mill. kr. rekonstruktionen vil koste i dag, og hvad man ellers kunne gøre for andre historiske mindesmærker for de samme penge. - ... Der kan efter min opfattelse vælges mellem 3 muligheder: 1) Rekonstruktion efter alternativ I (i fregatbetænkningen fra 1962), 2) Sænkning ved Bornholm, så en rigere og dyftigere eftertid har mulighed for at fiske skibet op igen, eller 3) Lade fregatten lide sottedøden i Ebeltoft, dvs. en fortsættelse af løbende praksis. Mulighed 3 er mig ikke tiltalende, hvorfor mit valg må stå mellem 1 og 2, som i øjeblikket forekommer mig lige gode med en svag hældning til sænkningen.

B.v.Munthe af Morgenstjerne: Det er mig magtpåliggende i denne diskussion at gøre det klart, at min vurdering af JYLLAND og dens fremtidsskæbne - som man måske kunne fristes til at tro - ikke har nogen relation til Orlogsmuseet. Jeg har ikke et øjeblik haft den opfattelse, at der skulle foreligge et enten-eller. Et JYLLAND eller et Orlogsmuseum. ... England har med sine flådetraditioner og hele NELSON-myten rekonstrueret VICTORY, men tresindstyve år har dokumenteret, at en tilsvarende national offervilje ikke er tilstede for JYLLAND - og jeg tvivler på, at den kan fremmanes al den stund, at JYLLAND nationalt kun repræsenterer den ganske vist tapre, men historisk helt betydningsløse kamp ved Helgoland. Var det danske folk for alvor engageret i JYLLAND, så havde skibet for årtier siden været sikret, og så havde der ganske givet også været plads på statens budget til JYLLAND. Det er på

Således forestiller tegneren Holger Worm sig fregatten JYLLAND "sat på land" i et dørtløst indrettet museum, som man kender det fra udlandet. POLITIKEN 23.5.1964.

dette grundlag problemet bør vurderes. I JYLLANDS mangel på de store maritime begivenheders vingesus og i dets skammelig forsømte tilstand finder vi vel offentlighedens svigtende engagement. End ikke de kompetente myndigheder har jo ydet nogen aktiv indsats for skibet. .. Som betingelse for overtagelse af skibet har Nationalmuseet krævet en rekonstruktion, der alene omfatter skrog og rejsning, og som i 1962 beregnedes til ca. 10 mill. kr. incl. dok. Alle andre nævnte beløb har i denne sammenhæng været helt uden jordforbindelse. Med en årlig prisstigning på 6% er vi så i dag oppe på ca. 15 mill. kr. Grumme mange penge - for hvad? "Man skaber et historisk mindesmærke", fremføres det så. Hertil er vel kun at sige, at det er museets opgave at bevare - ikke at skabe historiske mindesmærker. Som konklusion af det her sagte, og fordi et museum som erstatning for det ægte i mangel af bedre havelse ikke kan godtage det forlorne - mener jeg, at denne rekonstruktionssag slet ikke er et museumsanliggende. For mig ligger derfor den eneste løsning i håbet om, at man ved at sænke skibet kan konservere resterne af det originale tommer, som hovedreparationerne har ladet tilbage. Senere tiders teknik vil sikkert vide at udnytte det.

S.A.Jensen: (bragte en frisk hilsen fra fregatten i Ebeltoft. Han fremhævede hvilket enestående klenodie fregatten var og at den tilsyneladende var blevet en succes. I de sidste år er fregatten årligt blevet besøgt af ca. 60.000. Endelig vendte han sig skarpt imod tanken om den sænkning, der var blevet foreslået, han mente iøvrigt at en sådan sænkning ville blive en dyr og besværlig affære).

O.Crumlin-Pedersen: Det siger sig selv, at jeg som skibsbygningshistoriker må indtage det standpunkt, at fregatten JYLLAND skal bevares for eftertiden. Fregattens skrog, som det idag ligger i Ebeltoft, er et værdifuldt skibshistorisk kilde materiale, der i videst muligt omfang skal sikres mod nedbrydning - mod såvel naturens som ukyndige menneskers anslag. Når jeg taler om en bevaring, skal jeg som museumsmand tænke i århundreder, og de råd jeg som Nationalmuseets sagkyndige skal give, må have dette lange sigte - de må ikke blot være bekvemme nødlosninger, selv om sådanne måske er mere populære

re i øjeblikket. Bevaring på langt sigt af træskibe er en paradoksal affære - hvis man da ikke sætter hele skibet i hus. Kærneproblemet med JYLLANDS bevaring på længere sigt er, at de store sammensatte trækonstruktioner er som drivhuse for råd og svamp, og at vi ikke idag fuldt effektivt kan stoppe nedbrydningen af det gamle træværk. Nyt træ, der bygges ind, kan udvælges og behandles, så det antagelig kan holde i århundreder, men det oprindelige træ vil stadig være udsat for angreb. Rekonstruktion og vedligeholdelse af fregatten er en opgave, der står mål med vore største bevaringsopgaver på landjorden - Kronborg, Koldinghus og Hammershus. Alternativet til de omfattende og kostbare indgreb, som en rekonstruktion medfører, er at sænke skibet i dets nuværende tilstand på et passende beskyttet sted. Dette er - paradoksalt nok - den bedste måde at "arkivere" skroget på til de kommende slægtled. ... Hvis problemstillingen: bevaring enten ved rekonstruktion eller ved sænkning kan bidrage til at fremprovokere en afklaring af spørgsmålene omkring fregatten, så er meget nået. Skal fregatten rekonstrueres, er det en national opgave - ikke blot et Ebeltoft-anliggende. Vi skal da genskabe fregatten som "et historisk mindesmerke". Men det kræver, at viljen, midlerne og sagkundskaben er tilstede. ... For vore fredede bygninger på landjorden står de kongelige bygningsinspektører, det særlige bygningssyn og en række af Nationalmuseets inspektører. - For fregattens rekonstruktion er ingen ansvarlig. Der burde etableres et særligt udvalg af sagkyndige med mandat til at fastlægge retningslinierne og målet for arbejdet. Den nuværende tilstand svarer til, om hele restaureringen af Koldinghus var lagt i hænderne på Koldings turistchef og en lokal murermester!

Jørgen H.P.Barfod: Det er indlysende, at JYLLAND, som den ligger nu, er en skamplet for et folk, der vil kalde sig en kulturturnation. Man løser ikke problemerne ved at skubbe dem fra sig. Som historiker må man være interesseret i at få et så sandfærdigt og virkelighedstro billede af fortiden som muligt. Man kan til en vis grad sætte sig ind i datidens forhold til søs ved at læse om det, men for de fleste må man imidlertid have sat fantasien i gang på anden måde, og specielt hvis soens liv i det hele taget forekommer en lidt fremmed.

Hertil kan anvendes billeder, fotografier eller modeller, men selvfølgelig er det kun surrogater imod at blive stillet overfor de virkelige genstande. En skibsmodel vil aldrig kunne erstatte selve skibet. .. Fregatbetænkningen af 1962 er et uvurderligt forsøg på at danne et forsvarligt teknisk og historisk grundlag, som man må efterleve fuldt ud, hvis vor generation ikke skal stemples som kulturnegativ. De roster, der i forbindelse med betænkningens fremkomst har villet benævne det endelige resultat efter en fuldstændig restaurering som en attrap, viser kun herved manglende kendskab til forholdene. ...Mit ønske for fregatten er, at når vi går fra dette møde, har vi talt ud om sagen, og uden at stikke noget under stolen har vi skabt det grundlag, der kan sikre en fuldstændig restaurering. Da det vel tager en halv snes år at restaurere for de godt 10 mill. kr., det muligvis vil koste, kan det næppe vælte statsbudgettet. Gentagne gange har ministre og politikere vist deres positive interesse, men hver gang har valg eller andre uvedkommende politiske forhold hindret sagens afslutning. Jeg kan ikke tænke mig, at de nuværende ministre vil stille sig anderledes. Vi skylder alle disse positive politikere i folketinget, at vi nu møder op til dem med et realistisk program snarest muligt, så Nationalmuseet kan overtage endnu et nationalt klenodie til bevaring for eftertiden. .. Jeg er til sidst bedt om at udtale mig om sænkningen af fregatten. Hertil blot: Jeg kan ikke tænke mig, at nogen ansvarlig person vil gå ind for en udslettelse af et kulturminde, så en sænkning anser jeg for en utopi.

Derefter gik man igang med 2.runde. Under denne diskuterede man bl.a. om man skulle bevare fregatten, som den "historiske torso", den var eller om man skulle sætte en restaurering som mål - uden at man dog nået til en afklaring. Endvidere kom man ind på søværnets og dets ansvarlige ministeriums gennem årene valne holdning til fregatten. Der udspandt sig en heftig debat omkring JYLLAND "som turist-show". M.h.t. det udvalg, som Crumlin-Pedersen havde foreslået nedsat, nåede man heller ikke til en endelig afklaring eller enighed. Der var dog enighed i panelet om, at man snarest burde søge en afklaring omkring ansvaret for fregatten og dermed for dens frem-

Et lidet **Kont-Mars Dnske/**

Med een af et oprigtigt Hiertelag

Belmeent **Kont-Mars Gave/**

Et Dens

Løvedle/ Selbrydige og meget Berømtlige Høe-Vælt/

Hr. VICE ADMIRAL

PETER TORDENSKIOLD

Overdyret med Davids Ord ubi sin 77 Psalme de 5 sidste Vers/ saa lydende:

17. Vandene saae dig GUD/ Vandene saae dig og bedrobede sig/ og Dybene stormede. 18. De tykke Skyer ofte Daud/
 Øerne tordnede/ og Straalkerne forre frem. 19. Det tordnede i Himmelen/ det Lynet skinde paa Jorden/ Jorden
 rørdede sig/ og bæbrde deraf. 20. Din Bey var i Høvet/ og din Stii i store Daud/ og mand spæede dog lke dine
 Fodder. 21. Du udledde dine Gold som en Gaarehiord-bed *Mosen og Aaron.*

Item den 78 Psalmes 5de Vers/ saa lydende:

Dg hand forde dem i sit Hellige Landemærcke/ til dette Bierg/ som hans Høvre Haand forhverbede.

Dg den 68 Psalmes 9de Vers/ saa lydende:

Din GUD befaler dig Storcke/ GUD storcke os det du Haber giordt os.

**Et Stib forærer jeg/ som Himmelen skal bygge/
 GUD Støremanden et/ som skal dig holde trygge/**

G. V. 1781.

---

tid.. Iovrigt udtryktes håbet om at diskussionen måtte blive indledningen til endelig afgørelse omkring fregatten. Efter en pause blev der stillet spørgsmål fra salen, som såvidt det lod sig gøre blev besvaret af panelets deltagere. Herunder fik man et levende indtryk af, at de "lærde" virkelig er uenige, idet der udspandt sig en ret lang ordveksling mellem professor Moltesen fra panelet og professor Fabricius Buchwald, der sat i det udvalg, som afgav "fregatbetænkningen", ligeledes som trækspert. Professor Buchwald så noget mere optimistisk på situationen end professor Moltesen.

Det var ikke meningen, at man som sådan skulle nå frem til en konklusion, og ordstyreren afsluttede derfor kun med et sammendrag af de hovedsynspunkter, der var fremkommet på mødet.

Efter dette afsluttede kommanderkaptajn R. Steen Steensen fra Marinehistorisk Selskab mødet, der varede i ca. $3\frac{1}{2}$ time.

Red.

M I D T E R S I D E R N E S T E K S T

Allerede medens den bekendte dansk-norske søhelt Peter Tordenskiold (1690-1720) levede, blev han genstand for megen hyldest. Vi har således bevaret en hel del skillingeviser og hyldestdigte til hans ære fra samtiden. På siderne 36-37 gengives eet af disse, som vistnok ikke er særlig kendt, således findes det f.eks. ikke i den store Tordenskioldbibliografi i bogen "Tordenskioldiana". Hyldestdigtet viser iovrigt på en morsom måde, at dette med at eksperimentere med et digts "ydre form" i bogstaveligste forstand absolut ikke er noget nyt og særegent ved vor tids avangardister.

I forbindelse med den polemik om forudsætningerne for "den 9. april", der har været ført i Tidsskrift for Søværnen 1965-68 bl.a. mellem kontreadmiral Wesche og kommandør Westrup, bragte Marinehistorisk Tidsskrift i nr. 2 1. årg p.5 under rubrikken "Ordet Frit" et indlæg af kontreadmiral Wesche. Dette indlæg besvares i nærværende nr. af kommandør Westrup. Om selve debatten og dens hovedsynspunkter gives der i det pågældende nr. af Marinehistorisk Tidsskrift en kort oversigt, som der iøvrigt kan henvises til.

Red.

KILDEGRANSKNING/HISTORIEFORVANSKNING

I Marinehistorisk Tidsskrifts 1.årgang nr. 2 bringer tidsskriftet et indlæg af kommandør Wesche, som næppe kan siges at tjene marinehistorisk interesse.

Artiklen, der bærer samme overskrift som nærværende, søger at imodegå en enkelt sætning, som jeg har skrevet i min artikel "Om 9. april. En analyse af en ordre" i Tidsskrift for Søværnen april 1967. Da forfatteren imodegår mig "uden at kunne disponere over fornødent kildemateriale", som han selv udtrykker det, kan det ikke undre, at denne manglende kildegranskning har ført ham ind i historieforvanskningen. Det drejer sig ellers om så simpel en ting som, hvilke skibe, der befandt sig i søen den 9. april om morgenen, nemlig om det var "storstedelen" af de udrustede skibe, der ikke fik Søværnskommandoens ordre 0520, fordi denne ikke blev udsendt pr. radio.

Det drejer sig om følgende fejl:

Wesche: "De 3 resterende torpedobåde, der vist nok befandt sig under forlægning til eller fra Hirtshals ...".

Virkeligheden: DRAGEN på patrulje ved Skagens Rev (fik ikke ordren), HVALEN og LAXEN i Frederikshavn (fik ordren).

Wesche: "PEDER SKRAM lå i Frederikshavn".

Virkeligheden: PEDER SKRAM lå på Frederikshavns red, hvad der i denne forbindelse, hvor det drejer sig om telefonforbindelse eller radio må være "i søen".

Wesche: Resten af U-bådene lå i Helsingør eller København.

Virkeligheden: I Helsingør lå kun FREJA, der ikke er en u-båd.

Wesche: 8 u-både var udrustet.

Virkeligheden: 7 u-både var udrustet.

Iøvrigt skal jeg ganske skænke Wesche ordet "størstedelen", idet det er ganske irrelevant, om der var 45% eller 55% i soen. Det afhænger af, om man regner efter tonnage, kampkraft eller antal. Det afgørende er, at styrken i Store Bælt ikke fik ordren.

Det er ikke som kommandør Wesche udtrykker det "sikkert rigtigt", hvad jeg skriver om o520-ordrens udbredelse, det er kort og godt "rigtigt".

Men når kommandør Wesche ud af en afhandling på over 100 sider vil søge at rette en ligegyldig detalje, gøres det i al fald ikke ved selv at begå 4 nye fejl.

Og så har jeg end ikke medregnet, at han fejlagtigt betragter NIELS IUEL som værende i stand til at imodegå "neutralitetsbrud" (der menes formentlig neutralitetskrænkelser). Den lå under udrustning uden besætning til 15 cm's kanonerne.

På Middelgrundsfortet så man, hvad der sker, når man sætter tilfældigt sammenskrabet mandskab til kanonerne.

Så vidt det rent faktiske i Wesches indlæg. Men for at læserne kan forstå baggrunden for indlægget, skal jeg anføre følgende:

Da min ovennævnte artikel "Om 9. april" tog sit udgangspunkt i en imodegåelse af blot nogle enkelte af de mange fejlagtige oplysninger om den 9. april og Soværnet, som kommandør Wesche er fremkommet med ved forskellige lejligheder, er det nødvendigt at citere følgende stykke fra min artikel:

"Først skal dog behandles de fejl, som findes i kommandør Wesches "Forudsætninger og resultater" og i den omtalte i Marine-Rundschau, idet de to artikler ligger på linie med hensyn til fejl.

Soe-lieutenant-Selskabet, der står som udgiver af Tidsskrift for Søvesen, kan ikke være tjent med, at alvorlige - på fejl baserede - angreb på Soværnets daværende ledelse længe står uimodsagt.

Hovedangrebet på Soværnskommandoen og det angreb, som er mest konkret formuleret, vedrører den ordre: "Alarmeredskab, ikke skyde før efter nærmere ordre" - her kaldet o520-ordren efter det X-klokkeslet, den fik - som chefen for Sø-

værnskommandoen, viceadmiral Rechnitzer, den 9. april personligt udstedte umiddelbart forinden han, forsvarsministeren og general Prior ca. 0510 tog til Amalienborg for at forelægge situationen for kongen, herunder det tyske ultimatum om kapitulation eller luftbombardement af København, som Renthe-Fink havde overbragt Dr. Munch umiddelbart forinden. Angrebet formulerer kommandør Wesche således: "Samtidig har jeg ment at kunne påpege, at ren ønsketænkning var den eneste baggrund for den da gældende sømilitære situationsvurdering og dermed for ordregivning og for rådgivning til den politiske ledelse. Det bemærkes, at denne i og for sig forkerte rækkefølge af de to sidstnævnte funktioner er valgt med vilje, idet det af referaterne fra den parlamentariske kommission fremgår, at ordrer til samtlige Søværnets enheder om ikke at skyde, hvis intet angreb fandt sted, blev udsendt uden fornøden politisk bemyndigelse.

Alene herved har Søværnets daværende ledelse pådraget sig et tungt ansvar for det videre begivenhedsforløb, idet det må anses for overordentlig sandsynligt, at en diskussion af enhedernes mulighed for indsats kunne have medvirket til et helt andet resultat af forhandlingerne i regeringen og på Amalienborg. En konstatering af de allerede udgivne ordrer måtte virke som en bekræftelse på rigtigheden af at kapitulere".

De fire hovedfejl i dette angreb er:

at ordren er citeret forkert.

at ordren ikke som angivet er udsendt til samtlige enheder, idet den ikke er udsendt til skibe i søen.

at ordren netop havde politisk bemyndigelse, idet forsvarsministeren som den ansvarlige politiske myndighed har godkendt den, og

at ordren ikke har været omtalt endsige diskuteret hos kongen på Amalienborg (eller i regeringen?), og derfor ikke kan have fået nogen betydning for de efterfølgende begivenheder.

Dette fremgår af det materiale, som er offentliggjort af den parlamentariske kommission.

Efter dette kunne det synes overflødigt mere at beskæftige sig med artiklen "Forudsætninger og resultater" .

Såvidt min artikel "Om 9. april".

Da redaktøren af nærværende tidsskrift loyalt har refereret kvintessensen af min første artikel "Vore forudsætninger for den 9. april", nemlig

"at kapitulationen var en historisk, politisk og militær konsekvens af en række forhold og begivenheder, der ikke burde være fremmed for mellemkrigstidens officerer" er det nødvendigt at ovenstående referat fra den anden artikel fremkommer.

Som et første bidrag til en retfærdig vurdering af specielt marinen den 9. april, var det nemlig nødvendigt først at undersøge, hvilke forudsætninger en officer havde for at forudse en dansk kapitulation over for et stort, samordnet foretagende over for Danmark.

Det næste skridt til denne vurdering måtte da være at rette en række positive fejl angående Søværnet, - og her står kommandør Wesche ikke alene - og dette er ikke mindst vigtigt, fordi alle fejlene nok tjener til yderligere at belaste Søværnets daværende ledelse.

Jeg har forgæves søgt at finde blot en lille fejl, der kunne stille Søværnets daværende ledelse i et gunstigere lys. Det er en ubehagelig tanke at tænke til bunds.

På denne baggrund kan jeg formentlig gå let hen over kommandørens anklage mod mig, for at min argumentation "er en af de mange kulisser, der opstilles for at indpasse ordren i det af ham ønskede billede". Det eneste "bevis" herfor er hans fejlagtigheder ang. skibene.

Kommandøren skriver i slutningen af sin artikel:

"Det ville for den historiske klarheds skyld i kommandørens i forvejen så omfangsrige indlæg have været ønskeligt, om det var blevet opgivet, hvortil den omhandlede ordre var blevet udgivet, og om den udgik helt ens formuleret til alle tjenestesteder".

Antydningsteknikken er klar: her skulle jeg have forsømt noget, og hvilken læser vil kontrollere, om dette angreb på min fremstilling er rigtigt. Men i afhandlingen om 9. april står udtrykkeligt om o52o-ordren: "Den udgik ikke til størsteparten af de skibe, der var under kommando, nemlig skibene i soen. Dette har Søværnskommandoen understreget meget stærkt

ved i rapporten dels at anføre, at den blev udsendt pr. telefon, dels at opremse alle de institutioner i land eller skibe i havn, der er adressater, og dels ved yderligere at ubderstrege, at den ikke blev udsendt pr. radio". Og en note henviser til Søværnskommandoens detaljerede opremsning af, hvor ordren er sendt til, herunder styrken i Århus.

Den forskellige formulering til de enkelte tjenestesteder er der skrevet flere steder, bl.a. er ordrens særlige formulering til NIELS IUEL fremhævet. Den historiske klarhed er hermed i orden. Kommandør Wesche behøver således ikke at understrege, at ordren også gik til hans egen styrke i Århus havn, og det synes helt irrelevant at inddrage viceadmiral Nyholms minde i denne forbindelse.

Redaktøren af nærværende tidsskrift har forstået kommandør Wesches ikke særligt klare artikel "Forudsætninger og resultater" i T.f.S. april 1967 derhen, at officererne under alle omstændigheder skulle have sat sig til modværge og anfører som begrundelse herfor kommandør Wesches udtalelse "enhver officer burde vide, hvad der er forsvarets opgaver også selv om lovgivningsmagten og regeringen forsøger at forvirre hans opfattelse". Dette er nok for håndfast en fortolkning. Meningen med at sige det så dunkelt er vel, at det kan fortolkes efter lejligheden. Man kan næppe tænke sig, at en dansk officer offentligt på tryk idag skulle give udtryk for den opfattelse, at officererne ikke skulle efterkomme den ansvarlige regerings ordre. Men et svar herpå vil have interesse netop fra kommandør Wesche, der i sit indlæg omtaler u-bådene i Århus, hvor han gjorde tjeneste som næstkommanderende og hvor han ikke måtte skyde. Disse u-både var - modsat flådens øvrige skibe - ude for en flagrant neutralitetskrænkelse ved tyske overflyvninger af Århus havn, hvorfor det må være tilladt netop at gå lidt i dybden med disse forhold:

0620 modtog man 0520-ordren om sikringstjeneste nr. 3 (den højeste) og om ikke at skyde før efter nærmere ordre.

0635 begyndte overflyvningerne.

0645 modtog man kongens og regeringens ordre om ikke at yde modstand.

Hvis man ikke ville efterkomme 0520-ordren kunne man

altså 0635 have skudt. Hvis man ville rette sig efter 0520-ordren skulle man i overensstemmelse med ideen i denne ordre have indberettet overflyvningerne og anmodet om ordre til at skyde, således som f.eks. kystdefensionen helt korrekt gjorde det. Men en sådan aktiv handling foretog man sig ikke. Men efter søværnskommandoordre nr. 4 skulle man allerede ved sikringstjeneste nr. 2 (den næsthøjeste) koncentrere med med kamp for øje, idet hensynet hertil skulle gå forud for imodegaaelse af neutralitetskrænkelser.

Efter ånden og bogstaven i vort ordre-kompleks kunne - og burde u-bådene have søgt ud af havnen og dykket klar til at modtage ordren "krigstilstand er indtrådt". Men der foreligger intet om forsøg på dette. Skibene under kommandørkaptajn Scheibel i Store Bælt gjorde dog på egen hånd "klart skib" allerede ca. kl. 0330 og det endda uden at der forelå nogen neutralitetskrænkelser.

Jeg skal ikke kritisere u-bådene i Århus, men kommandørens bombastiske omtale af soløjtnanten, der ikke måtte skyde, tvinger mig til at gøre rede for den ordremæssige situation.

Og vil man gå videre i "ulydighedsteorien", kan man fantasere over, hvad 3 højt trænedede u-både kunne have forvoldt af skade i Kattegat på de tyske ubeskyttede transportere til Norge. Det ville have skabt historie.

Efter ovenstående tror jeg, at redaktoren må opgive sin anførte fortolkning af det dunkelt sagte.

J. J. WESTRUP

I dagene 7.-23. marts afholdt Orlogsmuseet i forbindelse med kongens fødselsdag særudstillingen "Kongen og Søværnet". Man lagde her især mærke til kongens egne modeller af sølv af henholdsvis DANNEBROG fra 1871 og fra 1931. Iøvrigt var udstillingen præget af mange såvel kendte som ukendte billeder fra kongens virke i Søværnet. På udstillingen var opsat følgende tavle over

HANS MAJESTÆT KONGENS AKTIVE TJENESTE I SØVÆRNET

- 1917 Søkadet aspirant
- Søkadet
- 1918 HEIMDAL, kadetskib (1917 og 1918)
- 1919 VALKYRIEN, --
- 1920 HEIMDAL, --
- 1921 Sekondløjtnant
- SVÆRDFISKEN (1921-22)
- 1922 PEDER SKRAM
- LOSSEN
- Udnævnelse til premierløjtnant
- Søløjtnant I (1923)
- OLFERT FISCHER
- 1923 DELFINEN (næstkommanderende)
- NIELS IUEL
- Kursus for søofficerer
- 1924 SPÆKHUGGEREN
- Signalskole
- NIELS IUEL, artilleriskole
- Tjeneste under viceadmiralen
- 1925 FLYVEFISKEN
- DELFINEN
- Tjeneste under viceadmiralen
- 1926 Kursus på Søofficerskolen
- OLFERT FISCHER
- Tjeneste under viceadmiralen
- 1927 SOHUNDEN
- Tjeneste under viceadmiralen
- 1928 SOHUNDEN
- DIANA
- Tjeneste under viceadmiralen

- 1929 Udnævnelse til kaptajnløjtnant
 -- Artilleriinstruktionskursus
 -- PEDER SKRAM
 -- Tjeneste under viceadmiralen
 1931 BESKYTTEREN
 -- Tjeneste under viceadmiralen
 1933 HVALROSSEN
 -- Tjeneste under Søværnskommandoen
 1934 HVALROSSEN
 1935 Udnævnelse til orlogskaptajn
 1937 Tjeneste hos Chefen for øvelseseskadren
 -- Udnævnelsen til kommandørkaptajn
 -- Tjeneste ved Søværnskommandoen
 1939 Udnævnelse til kommandør
 -- Tjeneste ved Søværnskommandoen
 1945 Udnævnelse til kontreadmiral

*****

	B O G A N M E L D E L S E R	
--	-----------------------------	--

JENS BAGGESEN: OCEANIA. Gendigtet og tolket af Flemming Dahl. Strubes Forlag . 1968, 136 s. 39,75 kr.

Baggesens store drøm var at skrive en Odysseé fra sit eget århundrede, og emnet fandt han i James Cooks tredje store ekspedition for at udforske Sydhavsøerne og Sydpolen (titlen Oceania betyder: togtet til Sydhavsøerne). Dette emne er i sandhed uhyre spændende, hvilket kommer meget klart frem i Flemming Dahls beretning om James Cooks liv "En sofarets saga", der er anbragt foran selve digterværket. Er Baggesens Oceania så lige så spændende? Ja, det er den - omend på en anden måde. Mange steder giver digteren herlige skildringer af livet ombord, de små rivninger imellem den materialistiske hovmester og de andre, men langt det væsentlige og mest interessante er det, der sker langt fra skibet, nemlig i himlen og i helvedet. Her bestemmes forløbet af Cooks færd. Den gode gud Ormazdes og hans lysånder kæmper mod den onde gud Ahriman og dennes dæmoner. På Ahrimans side står desuden Døden, der indgyder selv dæmoner skræk.

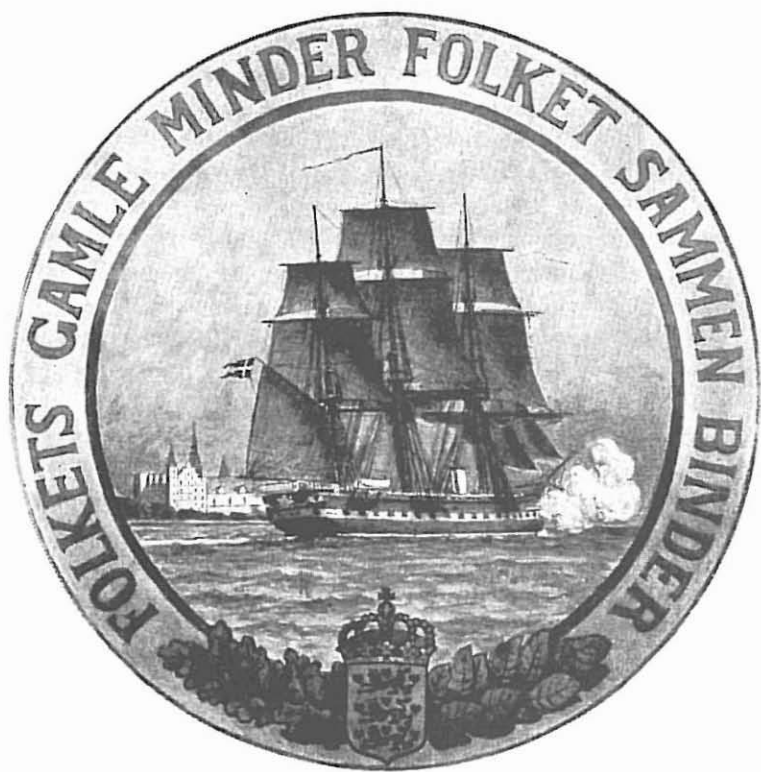
Se, da sken i den rædsomme kreds et flimrende ligskær, værre endnu end hin gru, så helved, hvor natten nu slygted, lyst, blev rød for sig selv. Den langthenskyggende død steg synlig for alle først nu, i sin myrdende magts hele rustning op på tronen, et rædselsfuldt syn .....

Af dette lille stykke ses måske, at helt let at læse er Oceania ikke. Dette skyldes heksametrene, der tit forårsager indviklede sætningskonstruktioner og sære ord. Imidlertid må man beundre Fl. Dahl for hans evne til at digte i heksametre; det kan vist ikke gores bedre.

Bag i bogen har "gendigteren" ladet trykke "Sagkyndig kritik om "Parthenais"" (en tidligere Dahl-gendigtning af et Baggesen-værk om Alperne), derom kam man mene, hvad man vil, men L.L.Albertsens vurdering i "Jyllands-Posten" skal gengives her, da den stemmer ganske overens med undertegnedes mening om Oceania:

"Flemming Dahl er selv digter. Det er i sig selv en præstation at skrive danske heksametre, og at oversætte Baggesens knudrede heksametriske sprog er en opgave, man næppe havde troet det muligt at løse. Flemming Dahl ikke blot mestrer den, men ofte ligefrem forskønner Baggesens sprog ... Sin største lærdom viser Flemming Dahl i de afsluttende noter til enkeltvers i digtet. Her er praktisk taget alt: Etymologi, etnografi, mytologi, geografi, ja encyklopædi. Det er ikke altsammen relevant endsige nødvendigt til forståelsen af Parthenais (Oceania), men det er lærd og vittigt og et vidnesbyrd om forfatterens begejstring for Alperne og for Baggesen. Det er denne begejstring Flemming Dahl ser det som sin vigtigste opgave at formidle til sin læser. Han vil have os til at elske Baggesen, som han gør det, han appellerer til de musiske sjæle. Han vil, at hans bog skal være en smuk bog. Og denne danske oversættelse af Baggesens Parthenais (Oceania) er netop blevet en smuk bog. Digtet er smukt, oversættelsen er dejlig, og bogen er prægtig at se til med sit overdådige billedmateriale, sine gengivelser af samtidens kobberstik".

ANNE STEEN STEENSEN

Fregatten JYLLAND saluterer Kronborg. Den smukke platte fra Den kongelige Porcelænsfabrik 1926, malet af marinemaleren Chr. Benjamin Olsen.